

Становище по дисертация за присъждане на научната и образователна степен «доктор» на арх. Анета Василева, редовен докторант към Катедра История и Теория на Архитектурата, Факултет Архитектура, УАСГ.

Тема на дисертационния труд:

БЪЛГАРСКАТА АРХИТЕКТУРА ПРЕЗ ВТОРАТА ПОЛОВИНА НА 20 ВЕК.

Външни влияния и развитие на идентичността.

от

Проф. д-р. арх. Георгий Станишев, на основание заповед № 1171/22.12.2016 на Ректора на УАСГ

Представената работа се състои от 2 текста: основен текст на дисертационния труд в размера на 277 страници и приложения 1-4, в размер на 230 страници, съдържащи информационната база, върху която ляга труда: авторски сравнителни хронологически таблици, сравнителен анализ на процесите и явленията в българската социалистическа култура и архитектура, както и примерни подробни анализи на обекти от изследвания период.

Трудът на Анета Василева е прецизно структуриран в няколко глави, трасиращи пътя между общото и частното, глобалното и локалното в архитектурната култура на епохата. Василева представя и доказва с работата си, че архитектурата на България в периода на социализма се развива не само в контекста, но и като съставна част, на онова, което Дженкс нарича в една от книгите си *модерното движение*.

В съответствие с тази представа са и главите на дисертацията, първата от които портретира цялото, към което принадлежи Българската архитектура от разглеждания период. Но прецизният анализ показва самия архитектурен модернизъм като сложна организация от идеи, в който има свой център, носител на универсалната идеология на модерността, на индустриалното производство, на машинната епоха, но и своя вътрешна опозиция, своя периферия от локализиращи тази идеология представи и практики, наречени от Колин Ст Джон Уилсън «другата традиция (на модернизма)», която включва негероичната, но значително по-човешката линия на архитектурно развитие, включваща в следвоенния период архитектурите на Португалия, Италия,

Гърция, Финландия и други страни. Именно сред тях се търси специфичното място на българския следвоенен модернизъм.

Във втората част от работата си Василева прави сравнителен анализ на вертикални и хоризонтални влияния, оказали формиращо въздействие върху българската архитектура на следвоенния период. Поставена между двата глобални проекта с вертикално универсализиращо въздействие: на Западния «индустриален модернизъм» и на Комунистическия «научен прогрес», българската архитектура намира автентичността си като се опитва да намери общ знаменател между тях и по този начин да ги неутрализира. Тази стратегия позволява да се проявят локалните и регионалните контексти и традиции, които именно превръщат архитектурата на България през времето на социализма в една форма на регионален модернизъм, нареждайки я в реда на «другата традиция на модернизма» на Уилсън. Именно националните модерни школи от тази традиция осъществяват спрямо България ролята на хоризонтални вектори на влияние, описани от Анета Василева. Особено това става четливо в периода на 70-те и 80-те години на 20 в., когато вниманието към нео-Брутализма, Финландския и Португалския регионализми, а и Японския метаболизъм е така осезаемо в средите на архитектурната теория и практика на епохата.

Този прочит напълно съвпада с позицията на Х. Ибелингс, който разглежда европейската архитектура не като един «мейнстрийм» поток, а като сноп от архитектурни модернизми създаващи груповия портрет на епохата на 20 век, сред които намират достойно място и архитектурите на източноевропейските страни. Този ракурс на виждане прави обясним и нарастващия интерес на световната архитектурна общност към следвоенното архитектурно наследство на Източна Европа през последното десетилетие.

Моделът на творчесто, който описва Анета Василева в своята трета част, неволно влиза в резонанс с други епохи от историческото развитие на Българската архитектура. В търсенето на своята идентичност архитектът на Балканите традиционно е решавал сложно уравнение с множество неизвестни, тъйсеки общи знаменатели между различни външни доминиращи култури, намирайки в една периферия с цялостно центъра на въздействие: Рим, Византия, Османска империя, Русия, Европа (като събирателно внушение), и други универсални култури/идеологии от планетарен мащаб какъвто е случаят с модернизма и комунизма през 20 в. В това отношение четливо се проявява паралелът на разглеждания от Василева период, с архитектурата на

Българското Възраждане от 19 в., която също изгражда като фини художествени конструкции, неочаквани асоциативни мостове, които се опитват да помирят в едно пространство западноевропейските неокласицизми, със «столичните цариградски» прочити на френското влияние, със собствените средновековни образци на църковните сгради на собственото минало. Един многозначен език, където алафрагата се чете и като френска класицистична екседра, и като заимстване от султанските дворци, и като маркери на бившите позиции на огнищата (в старата многоогнищна къща), и като протезис-диаконикон или локален олтар от сакралното пространство.

По същият начин, макар и много по-интелектуализирано, българските архитекти от социалистическия период следват вътрешните логик на световният архитектурен процес, търсейки резонанс между различните заобикалящи ги глобалности и своите традиционни мащаби и разбирания.

В работата си Василева изгражда образа на архитектурния процес като резултат от взаимодействията на няколко вектора.

От една страна това са вертикалните сили на универсалните проекти, които в много отношения имат общ знаменател във формата на потока на модернизация, индустриализация и т.н.

От друга страна, извън глобалните доктрини, светът се оказва много по-богат, пораждайки в следвоенна Европа цяла серия суб-модерни проекти и направления, които се проявяват като критически регионални фракции, опитомяващи универсалната модерност, инжектирайки ѝ самобитност, нова етическа чистота, близка до Реформаторската, както и национално религиозни разбирания за природата на природата, на обществото, и на града. Тези сили от периода на 60-те-80-те години, непосредствено предшестват пост-модерността, образуват една периферия на критически регионализми на Португалия, Финландия, и Гърция, както и Необруталистката «реформация», както и японските традиции на метаболизма. Така в рамките на Българската традиция кръстосването на тези вертикални и хоризонтални вектори не противостои на модерния проект, но го мащабира и локализира. Описвайки Българската традиция може да се каже, че в нейния преразказ модернизмът и комунизмът са сплетени и «хибридизирани» чрез кръстосването на вертикалните и хоризонтални въздействия и контексти.

Сред явните и неявните изводи, които произтичат от научния труд на Василева три представляват специфичен теоретичен и методологически интерес:

- оценката на определен исторически период следва да се прави чрез разглеждането на художествената адекватност на изследваните явления спрямо външни контексти. Съответно системата на тези оценки е изключително релативистична. Това което за «мейнстрима» на модернизма се възприема като консервативна реакция, замърсявания и атавизми, в системата на «регионалния модернизъм» е един търсен резултат от следването на принципа за общите знаменатели между векторите на въздействия, и тяхното едновременно смесване.

- новаторството в този случай не почива върху принципа на изобретяването на «новото» чрез следването на догмата на една доминираща идеология, но се проявява като следствие на гъвкавата система на хибридизиране и адаптиране към тези вектори.

- архитектурното творчество в подобна ситуация схваща подобия в противоречивите сигнали на изисквания от разнопосочните и многопластови вектори на влияния, и синтезира тези подобия в един вид двусмислена, поливалентна тъкан на произведението, в което всяко нещо се чете по много начини, в зависимост от приетата кодираща система.

В този смисъл бихме могли да кажем, че следвоенният модернизъм в България винаги е бил в известен смисъл умерен и дори пост-модерен, «комплексен и противоречив», ако мога така да го определя използвайки заглавието на известната книга на Вентури.

Считам, че в частта на научни и приложни приноси, арх Василева е пропуснала отбелязването на два съществени резултата от научната си работа, а именно:

- разработеният и апробираният от нея апарат за анализ на хоризонтални и вертикални взаимодействия и влияния, формиращи архитектурната култура на разглежданата епоха;

- разработеният и внедреният от докторанта терминологически апарат, който покрива изследвания феномен във всички негови проявления.

И двата компонента не само обогатяват методическия инструментариум на сравнителния анализ в архитектурната теория и критика, но и задават контурите на един научен апарат, дисциплината на който бихме могли да наречем «архитектурна компаративистика», по аналогия с онова, което ни е познато като «сравнителното литературознание».

Работа на арх. Анета Василева има строго изследователски характер и се отнася към сегмента изследвания, които имат фундаментален принос за историята на архитектурната култура на България. Но освен това тя създава теоретична и

методическа основа за последващи проучвания с по-прагматичен прицел, но с изключителна актуалност днес, предвид нарастващата необходимост от система нормативи и практически действия за опазване на архитектурното наследство от разглеждания период. В този смисъл дисертацията на Василева надраства историческия дискурс и работи като една научна основа за взимане на решения в областта на КИН. Така дисертационния труд на Анета Василева създава фундамент, който тепърва може да се надстроява, да обраства с конкретни проучвания и приложения. Написана с естествен и жив език, дисертацията заслужава да бъде издадена като сонография и ще представлява интерес за широк кръг читатели.

В заключение на моето становище считам, че дисертационният труд на тема **БЪЛГАРСКАТА АРХИТЕКТУРА ПРЕЗ ВТОРАТА ПОЛОВИНА НА 20 ВЕК**, представен от арх. Анета Василева, е отлично разработен и напълно съответства на изискванията за присъждане на научната и образователна степен «*доктор*».

Член на Научното Жури

проф. д-р. архитект Георгий Станишев

София 01.03.17